

OULUN PALVELUALAN OPISTON AIKUISOHJAUSSUUNNITELMA

Merja Airaksinen

**Kehittämishankeraportti
Marraskuu 2008**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Airaksinen, Merja	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 29	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Oulun Palvelualan Opiston aikuisohjaussuunnitelma		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjaajan koulutus		
Työn ohjaaja(t) Ryhänen, Auli		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Tämän kehittämishankkeen tavoitteena oli laatia aikuisohjaussuunnitelma Oulun Palvelualan Opistoon aikuisten opintojen tueksi. Lisäksi tavoitteena oli jäsentää ohjauksen käsitettä ja luoda pohjaa ohjauksen suunnitelmallisen kehitystyön välineeksi.</p> <p>Opinto-ohjauksen merkitys ja tarve ammatillisessa koulutuksessa ovat kasvaneet. Opinto-ohjaus on todettu tutkimuksissa koulutuksen osa-alueeksi, joka kaipaava kehittämistä. Ohjaus on koko oppilaitoksen henkilökunnan tehtäviin kuuluvaa toimintaa. Opinto-ohjausta annetaan opiskelijan opintopolun eri vaiheissa.</p> <p>Aikuisohjaussuunnitelmassa määritellään ohjaustyötä tekevien keskinäinen työnjako ja vastuualueet. Ohjaussuunnitelma on tiivis ja helppolukuinen ohjeistus ohjaustyötä tekeväälle henkilökunnalle. Ohjauksellisuuden hahmottaminen on pyritty rakentamaan perehdyttämisasiä silmällä pitäen siten, että uudet kouluttajat kykenevät helposti sisäistämään kokonaisuuden ja toimimaan ohjaavissa tilanteissa aikuisopiskelijan eduksi. Ohjauksen laadun kehittäminen esimerkiksi jatkuvalla asiakaspalautteella on välttämätöntä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) ohjaus, ohjaussuunnitelma, henkilökohtaistaminen		
Muut tiedot		

Author(s) Airaksinen, Merja	Type of Publication Development project report	
	Pages 29	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Adult counselling plan for the Oulu College of Services		
Degree Programme Vocational Teacher Education College. Study Counsellor Education		
Tutor(s) Ryhänen, Auli		
Assigned by		
Abstract The aim of the development project was to form the adult counselling system for the Oulu College of Services. Furthermore, the objective was to analyse the concept of the counselling and to provide the basis as the tool of the systematic development of the counselling. The importance and need of student guidance have grown. Student guidance has been found in all research to be an area which needs developing. Guidance belongs to all the staff working at the school. The study counselling will be given at different stages of the student study path. In the adult counselling plan define responsibilities and division of labour. Guidance is tight and easy reading guide for all the staff. The wide range of duties involved in guidance entail that a new teacher also contribute to it. The wide range of duties involved in counselling plan entail that new teachers also contribute to it and do it. It is necessary to develop the quality of guidance for example by making inquiries of clients.		
Keywords counselling, counselling plan, individual program		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTAA, TARKOITUS JA LÄHTÖKOHDAT	3
2 OHJAUS AIKUISOPISKELIJAN OPPIMISPOLULLA	4
2.1 Ohjauksen käsite ja tavoitteet.....	4
2.2 Aikuiskoulutus.....	7
2.3 Aikuisten opinto-ohjaus.....	9
3 AIKUISTEN OHJAUSTA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ.....	11
3.1 Säädökset ja määräykset.....	11
3.2 Henkilökohtaistaminen.....	12
4 OHJAUS TUTKINTO- JA OPPIMISPOLUN ERI VAIHEISSA.....	14
4.1 Hakeutumisvaiheen ohjaus.....	14
4.2 Näyttötutkinnon suorituksen ohjaus	15
4.3 Tarvittavan ammattitaidon hankkimisen ohjaus	16
4.4 Työssä oppimisen ohjaus	17
4.5 Opintojen päättövaiheen ohjaus	18
5 AIKUISOHJAUSSUUNNITELMAN LAATIMINEN	19
5.1 Aikuisohjauksen kehittämishaasteet	19
5.2 Opinto-ohjauksen järjestämistapoja.....	20
5.3 Opinto-ohjauksen lähtötilanne Oulun Palvelualan Opistossa.....	20
6 POHDINTA.....	22

LÄHTEET

LIITTEET

Liite 1. Ohjaus hakeutumis-/suunnitteluvaiheessa.....	27
Liite 2. Näyttötutkinnon suorittaminen	28
Liite 3. Tarvittavan ammattitaidon hankkiminen.....	29

KUVIOT

KUVIO 1. Hakeutumisvaiheen prosessi	15
KUVIO 2. Näyttötutkinnon suorittamisen prosessi	16
KUVIO 3. Tarvittavan ammattitaidon hankkimisen prosessi	17

1 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTAA, TARKOITUS JA LÄHTÖKOHDAT

Aikuiskoulutuksen tehtävänä on taata työikäisen väestön osaaminen. Aikuiskoulutuksen tulee elää muutosten mukana ja vastata koulutustarpeisiin, jotka liittyvät työ- ja elinkeinoelämästä nouseviin osaamisvaatimuksiin.

Yhteiskunnallisen elämän muuttuessa aikuisten ohjaus- ja neuvontatyön merkitys korostuu. Ohjaus toimii minuuden koostamisen paikkana aikana, jolloin joudutaan etsimään opiskelun, uran ja elämänkentän suuntia uudelleen.

Opinto-ohjaus on ohjaus-, tiedotus- ja neuvontapalvelua. Ohjauksella tarkoitetaan opiskelijan tukemista ja auttamista hänen opiskeluprosessissaan, ammatillisessa kehittämisessä sekä elämäntilanteessaan (Pasanen 2000, 124). Ohjauksen avulla aikuisopiskelija oppii tunnistamaan, arvioimaan ja kehittämään omia mahdollisuuksiaan toimia erilaisissa ympäristöissä. Ohjauksen tarkoituksena on keskustelun avulla edistää opiskelijan itsetuntemusta sekä omaa kykyä parantaa elämäänsä ja tehdä päätöksiä. Aikuisopiskelija on oman elämänsä asiantuntija.

Näyttötutkintojen henkilökohtaistaminen pohjautuu lakiin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (L 631/1998) kirjattuun henkilökohtaistamisen vaatimukseen sekä 1. maaliskuuta 2007 voimaan tulleeseen, Opetushallituksen antamaan henkilökohtaistamismääräykseen.

Henkilökohtaistamisen tavoitteena on, että opiskelija ja näyttötutkinnon suorittajat saavat asiakaslähtöisesti suunniteltua ja toteutettua opetusta, ohjausta, neuvontaa sekä muuta tarvittavaa tukea ja joustavia palveluja. Koulutuksen järjestäjä huolehtii näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen haakeutumisen, tutkinnon suorittamisen ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisesta.

Tämän kehittämishankkeen tavoitteena oli laatia aikuisohjaussuunnitelma Oulun Palvelualan Opistoon. Ohjaussuunnitelma on rajattu koskemaan näyttötutkintoprosessia. Suunnitelmassa ei huomioida erityistä tukea tarvitsevia tutkinnon suorittajia. Ohjaussuunnitelmaa täydennetään myöhemmin erillisellä

hankkeella niin, että erityistä tukea tarvitsevat huomioidaan paremmin. Esimerkiksi oppimisvaikeuksiin on kuitenkin mahdollista saada tukea ja apua, kunhan ne on ensin tunnistettu. Kouluttaja voi huomioida erilaisia aikuisopiskelijoita monella tapaa.

Suurin osa Oulun Palvelualan Opiston aikuiskoulutuksena toteutetuista koulutuksista on tutkintotavoitteisia. Näyttötutkintojen järjestämissopimuksissa olemme sopineet näyttötutkintojen tiedotuksen ja neuvonnan järjestämisestä, mutta yhtenäinen ja suunnitelmallinen ohjaussuunnitelma on puuttunut.

Ohjaussuunnitelma on tarpeellinen, jotta ohjaus olisi ennakoitua, tavoitteellista, etukäteen suunniteltua ja resursoitua koko oppilaitoksen henkilökunnan ja yhteistyö organisaatioiden näkökulmasta. Jokaisella tulee olla tieto omasta vastuustaan ja työjaosta. Omat tavoitteeni liittyivät ohjaustaitojeni kehittämiseen ja laajentamiseen.

Oppilaitoksemme aikuiskoulutusorganisaatio on suhteellisen uusi ja kouluttajia on tullut meille eri organisaatioista. Jokaisella organisaatiolla on omat toimintatapansa myös ohjauksen näkökulmasta. Ohjaussuunnitelma toimii samalla uuden kouluttajan osittaisena perehdytyskansiona. Ohjaussuunnitelmasta opiskelijat saavat tiedon, missä vaiheessa opintoja ja minkälaista ohjausta hänellä on oikeus saada.

Opinto-ohjaussuunnitelmaan koottiin opinto-ohjauksen tavoitteet, sisältö sekä vastuuhenkilöt. Aikuisohjaussuunnitelman tavoitteena on kehittää ja yhtenäistää oppilaitoksessa tapahtuvaa ohjausta. Aikuisohjaussuunnitelman avulla selkiytetään oppilaitoksen henkilöstön ohjauksellisia tehtäviä.

2 OHJAUS AIKUISOPISKELIJAN OPPIMISPOLULLA

2.1 Ohjauksen käsite ja tavoitteet

Ohjauksen käsite on laaja ja sitä voidaan tulkita ja määritellä erilaisista näkökulmista. Ohjausta käsittelevät määritelmät poikkeavat toisistaan siinä, että koros-

tetaanko ohjauksen prosessia, itse menetelmää vai vuorovaikutussuhdetta, joka ohjauksessa syntyy.

Helander (2005, 57) toteaa, että ohjauksen ala on laaja ja se kattaa ainakin opinto-ohjauksen, ammatinvalinnanohjauksen, työnohjauksen, ohjaavan koulutuksen ja ohjaavan kuntoutuksen.

Ohjauksessa ei ole kysymys puutteen, vamman tai sairauden hoitamisesta. Ohjaus on tarkoitettu ensisijaisesti ihmisille, joilla on ongelmia erilaisissa elämänkaaren kehitysvaiheissa erotuksena terapiasta, joka on suunnattu vakavampien ongelmien ja häiriöiden käsittelyyn. Terapian taustalla on lääketiede ja siinä pyritään poistamaan häiriö tai kärsimys. Ohjauksen perusta on monitieteellinen ja siinä korostetaan oppimista. Lerkkanen (2007) toteaa, että molemmissa on kuitenkin kyse asiakkaan auttamisesta vuorovaikutussuhteessa. Ohjaussuhteeseen sisältyy monia ulottuvuuksia. Ohjaus on ohjattavan ja ohjaajan fyysinen, kielellinen sekä ajatteluun ja tunteisiin liittyvä vuorovaikutus.

Ohjaus- ja neuvontatyössä toimitaan silloin, kun henkilöllä on ohjaajan rooli ja hän antaa aikaa, huomiota tai kunnioitusta asiakkaan roolissa olevalle. Tehokkuuspaineista huolimatta hyvä ohjaus on inhimillistä kohtaamista, ei taloudellista toimintaa. Opiskelija on aktiivinen ja vastuullinen toimija ohjaussuhteessa. Ohjaus on oman toiminnan suunnittelua ja arviointia. Ohjaajan roolina on auttaa, tukea, kannustaa ja rohkaista ohjattavaa, kun hän pyrkii saavuttamaan itselleen asettamansa tavoitteet. (Onnismaa, Pasanen & Spangar 2000, 7-9.)

Ohjauksen kohteena voi olla yksilö, ryhmä tai laajempi yhteisö. Määttä ja Laaksonen toteavat, että ohjauksen tulee rakentua osapuolten väliseen avoimeen ja rakentavaan vuorovaikutukseen. Ohjaus ei saa olla yksipuolista tiedottamista. Se on tavoitteellista toimintaa. Opiskelun näkökulmasta ohjauksella on oltava opiskelua motivoiva vaikutus. Lisäksi sen tulee vaikuttaa opiskelijan ammatilliseen kehittymiseen. Ohjaajalle on tärkeää, että hän tiedostaa ihmisten erilaisuuden ja osaa kohdata ohjattavat aina yksilötasolla. (Määttä & Laaksonen 2005, 11–12.)

Lairio ja Puukari (2001, 11) toteavat ohjauksen määritelmässä olevan joitakin yhteisiä piirteitä. Ohjaus on ammatti, joka edellyttää tiettyä koulutusta tai kokemusta, se on aktiivista toimintaa, eikä pelkkää passiivista ongelmien kuuntelemista. Ohjauksessa käsitellään henkilökohtaisia, sosiaalisia, ammatillisia ja koulutuksellisia kysymyksiä. Ohjauksessa ohjaajat työskentelevät yleensä normaalien ihmisten parissa. Ohjaus on teoriapohjaista ja noudattaa joitakin yleisiä periaatteita ja se jakaantuu useisiin erityisalueisiin. Ohjausprosessin avulla ohjattava oppii tekemään päätöksiä ja muodostamaan uusia tapoja toimia, tuntea sekä ajatella.

Mitä ohjaus on, on vaikea löytää yhtä kattavaa käsitystä. Lairio ja Puukari korostavat, että eri määritelmät perustuvat aina joihinkin tieteenalojen ja ohjausalan lähestymistapoihin. Keskeisiä ohjauksen lähestymistapoja ovat muun muassa psykodynaaminen, humanistinen, ratkaisukeskeinen, konstruktivistinen ja systeeminen näkökulma. (Lairio & Puukari 2001, 11–12.)

Ohjauksen päämääränä on toimintaprosessi, jossa ohjattavan on tehtävä erilaisia valintoja. Ohjauksen tavoitteessa korostetaan ohjattavan vastuuta omasta elämästään. Lairio ja Puukari (2001, 12) toteavat, että ohjauksen ydintavoitteet ovat Schmidit mukaan seuraavat:

- *käyttäytymismuutosten edistäminen*
- *sosiaalisten ja henkilökohtaisten suhteiden parantaminen*
- *sosiaalisten taitojen ja selviytymiskyvyn kehittäminen*
- *päätöksentekoprosessien oppiminen*
- *inhimillisten voimavarojen ja kasvun edistäminen.*

Lerkkasen (2007) mukaan ohjauksen tavoitteena on, että opiskelija kokee ohjausprosessin aikana voimaantumista eli opiskelija lähtee pois ohjauksesta positiivisella mielellä. Ohjauksen tulee auttaa opiskelijaa ymmärtämään oma tilanteensa ja häntä tuetaan tulevaisuutensa jäsentämisessä. Ohjaukseen liittyy oleellisesti asiakaskeskeisyys, joka tulee esille tuen, huolenpidon, lohdun ja toivon tarjoamisena. Luonteeltaan ohjaussuhde on virallisempi ja luottamuksellisempi kuin ystävyysuhde.

Holistisessa ohjausmallissa ohjaustoiminta jaetaan kolmeen sektoriin, jotka ovat opiskelijan kasvun ja kehityksen tukeminen, opintojen ohjaus sekä ura- ja elämänsuunnittelun ohjaus. Ohjausmallin lähtökohtana on ohjauksen toteut-

taminen organisaatiossa eri ohjauksen asiantuntijoiden toimesta. (Kasurinen, 2004, 41.)

Kasurinen (2004, 41) toteaa Vuorisen kuvaavan ohjauksen organisoinnin vaihtoehtoja neljän erilaisen ratkaisun muodossa. Keskitetyssä ohjaustoiminnan mallissa ohjauksesta vastaavat ovat ohjauksen ammattilaisia. Tämä ohjaustoiminta painottuu liikaa opintojen alku- ja loppuvaiheiden ohjaukseen. Hajautettu ohjaustoiminta kattaa holistisen ohjausmallin kolme sektoria. Hajautetun ohjaustoiminnan heikkoutena on, että ohjauksen järjestämisestä puuttuu yhtenäisyys ja organisointi. Ohjaus läpäisyperiaatteella perustuu siihen, että oppilaitos on pieni ja opettajat tuntevat opiskelijat ja ohjaavat heitä opetustyön ohella. Tutorperusteinen malli puolestaan on kehittyneempi muoto läpäisyperiaatteella toimivasta ohjauksesta. Opettajatutorit vastaavat ohjauksesta. Ohjaustoiminnan järjestämiselle voidaan asettaa laadullisia kriteereitä. Ensin näkin oppilaitoksessa tulee olla yhtenäinen käsitys siitä, mitä ohjaus on ja mitkä ovat sen tavoitteet. Toiseksi ohjaukseen tulee varata riittävästi resursseja, jolla voidaan varmistaa ohjauksen riittävä saatavuus ja vaikuttavuus. Toimivan ohjauksen kannalta oleellista on, että opiskelijalla on käytettävissään riittävästi ohjauspalveluja, jotka ajoittuvat sopivasti opintojen eri vaiheisiin. Tärkeää on pohtia, milloin ohjausta annetaan, ketkä ovat vastuussa ohjauksesta, mitkä ovat ohjauksen sisältö ja tavoite sekä miten asetetut tavoitteet saavutetaan. (Kasurinen 2004, 44.)

2.2 Aikuiskoulutus

Työelämän ja yhteiskunnan muutokset lisäävät yksilön tarvetta urasuunnitteluun ja osaamisen kehittämiseen koko työuran ajan. Työhallinnon julkaisun 365 (2006, 8) mukaan työllisyys- ja koulutuspolitiikan tärkeimpiä tavoitteita ovat työvoiman saannin turvaaminen, työttömyysasteen laskeminen ja työikäisen aikuisväestön osaaminen ja sen jatkuva kehittäminen.

Riskinä on, että eri väestöryhmien välinen kuilu on laajenemassa. Osalla ihmisiä on riittävä pätevyys pysytellä työmarkkinoiden vauhdissa, ja osa ihmisistä on jäämässä syrjään. Yhteiskunnassa ja aikuiskoulutuksessa tapahtuneet muutokset asettavat haasteita erityisesti niukasti koulutusta hankkineen väestön koulutukseen osallistumiselle ja koulutuksen järjestämiselle.

Työhallinnon julkaisussa 365 (2006, 3) todetaan, että aikuiskoulutuksella on tärkeä rooli työikäisen väestön osaamisen ylläpitämisessä ja uudistamisessa. Tulevaisuudessa aikuiskoulutuksen ja elinikäisen oppimisen merkitys korostuu ja työssäkäynnin ja opiskelun vuorottelu lisääntyy.

Parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän mietinnön (2002, 6) mukaan tulevaisuudessa suomalainen aikuiskoulutus rakentuu neljälle peruseriaalle. Ensimmäisenä on itsensä jatkuva ja määrätietoinen kehittäminen, joka muodostuu yhä useamman suomalaisen elämäntavaksi. Samalla työyhteisöt kehittyvät oppiviksi organisaatioiksi. Toiseksi aikuiskoulutus tuottaa nopeasti ja joustavasti ammattitaitoista työvoimaa kaikille työntekijätasolle ja kaikkiin ammatteihin. Ammattitaidon kehittämiseen kuuluvat sekä aikuisten peruskoulutus että lyhytkestoisempi täydennyskoulutus. Kolmanneksi aikuiskoulutus kehittää opetus- ja oppimismenetelmiään ja sisällön laatua. Tavoitteena on, että aikuiskoulutus tarjoaa aikuisikäisille korkeatasoisia mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen sekä tutkinto että vapaatavoitteisesti. Neljäntenä periaatteena on, että aikuiskoulutus ylläpitää ja vahvistaa osallistuvaa demokratiaa, ehkäisee syrjäytymistä ja tukee aktiivista kansalaisuutta.

Elinikäinen oppiminen on otettu myös koulutuksen kehittämisen painopisteeksi. Elinikäinen oppiminen merkitsee sitä, että oppiminen ei rajoitu tiettyyn ikään tai tilanteeseen. Oppimista ei tapahdu ainoastaan koulujärjestelmän luomissa puitteissa, vaan kaikissa elämäntilanteissa ja -vaiheissa. Kasurinen (2004, 43) toteaa, että elinikäisen opiskelun onnistumisen ehtona on, että opiskelijat oppivat tuntemaan omat vahvuutensa ja heikkoutensa opiskelijana sekä hallitsemaan erilaisia opiskelumenetelmiä. Heidän tulee oppia toimimaan itsenäisesti ja hakemaan tietoa erilaisista lähteistä.

län karttuessa oppimistapa saattaa muuttua, mutta kyky oppia säilyy. Aikuisopiskelijalla on paljon tietoa, taitoa, elämäkokemusta ja usein erilaisia työkokemuksia tullessaan koulutukseen. Opiskelu on luonteeltaan monivaiheinen prosessi. Suunnitellessaan opiskeluaan opiskelija asettaa sille erilaisia tavoitteita. Vaikka aikuisopiskelijalla on monenlaisia vahvuuksia, niin hänellä saattaa olla myös opiskelun esteitä. Hänellä saattaa olla sellaisia yksilöllisiä oppimisen esteitä, jotka vaativat hyvää ohjausta esteiden poistamiseksi. Aikai-

semmästä opiskelusta on saattanut kuluu aikaa, opiskelu on voinut muuttua oleellisesti ja uudelleen oppimaan oppiminen vie oman aikansa. Monesti aikuisopiskelijan oppimisen tekee työlääksi vanhan poisoppiminen. Opiskelumoitivina voi olla oman työmarkkina-aseman parantaminen. Uhkana saattaa olla työttömyys, terveydelliset syyt tai halua vaihtaa ammattia tai nykyinen työ yksinkertaisesti vaatii lisäkoulutusta. Opiskelu edellyttää määrätietoisuutta, itseohjautuvuutta, itsenäisyyttä ja vastuullisuutta. Itseohjautuvuus on taito, joka opitaan ajan kanssa. Sen kehittymiseen myös aikuisopiskelija tarvitsee ohjausta ja tukea. (Pajarinen, Puhakka & Vanhalakka-Ruoho 2004, 18–19.)

2.3 Aikuisten opinto-ohjaus

Suomalaisten ikärakenteen kehitys, tieto- ja viestintätekniiikan vaikutukset, työelämän monitahoinen muutos sekä globalisaation eteneminen ja alueellinen kehitys asettavat työikäisen väestön osaamiselle suuria haasteita. Laadukkaalla aikuiskoulutuksella ja ohjauksella voidaan vaikuttaa osaavan työvoiman saatavuuteen, työssä jaksamiseen sekä työurien pidentymiseen. Tuoksellinen elinikäinen oppiminen ja opiskelu edellyttävät monipuolisia ja laadukkaita sekä helposti saatavilla olevia tiedotus-, neuvonta- ja ohjauspalveluita.

Ohjaustoiminnan pyrkimyksenä on edistää inhimillistä kehitystä, joka tähtää mahdollisuuksien löytämiseen ja luomiseen epätasa-arvoisesti jakautuvien mahdollisuuksien ja voimavarojen maailmassa. (Vanhalakka-Ruoho, M. 2004).

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa (2003–2008) nostetaan opintojen ohjauksen kehittäminen yhdeksi koulutusjärjestelmän keskeiseksi kohteeksi. Tavoitteina ovat ohjauksen korkea laatu, koulutuksellinen tasa-arvo ja elinikäinen oppiminen (Karjalainen & Kasurinen 2006, 13).

Arvioiden mukaan opinto-ohjauksen kysyntä ja tarve eri kouluasteilla on kasvanut. Tähän ovat vaikuttaneet koulutusjärjestelmässä tapahtuneet muutokset kuten valinnaisuuden lisääntyminen, opetusjärjestelyjen monimuotoistuminen, etäopiskelun lisääntyminen, eri koulutusväylien avautuminen ja kansainväli-

nen vaihto. Aikuiskoulutuksen puolella ohjaustarvetta ovat lisänneet näyttötutkintojärjestelmän kehittäminen ja koulutuksen tarjontamuotojen monipuolistuminen. Työelämän ja työmarkkinoiden muutokset ovat lisänneet myös ammatillisen ohjauksen ja uraohjauksen tarvetta (Numminen, Yrjölä, Lamminranta & Heikkinen 2004, 21).

Aikuisten ohjaus on uusi, käsitteeltään selkiintymätön ja muotoutumassa oleva todetaan Opetushallituksen arviointiraportissa 2004. Opintojen ohjauksen kehittämistyöstä huolimatta ohjauspalvelut on usein suunniteltu nuorten koulutusta varten, ja aikuisopiskelijoille kohdennettuja ohjauspalveluita ei ole samassa määrin tarjolla. Työhallinnon julkaisussa 365 (2006, 13) todetaan, että aikuisten ohjaus vaatii kehittämistä muun muassa saatavuuden, asiantuntijuuden ja oikea-aikaisuuden suhteen.

Aikuisopiskelijan ohjaustarve vaihtelee yksilöllisten valmiuksien, elämäntilanteen ja olosuhteiden sekä opiskeluvaiheen mukaan. Aikuisten ohjaukseen sisältyy muun muassa opinto- ja ammatinvalinnanohjausta, urasuunnittelua, työnohjausta, johtamista ja konsultointia. Aikuisopiskelijan haasteina ovat uuteen opiskeluun tarttumien, opiskelun suunnittelu sekä oppimisen esteiden voittaminen. Ammatinvaihtotilanteessa työssäoppiminen, ammatillisen identiteetin rakentaminen ja uuden työuran kysymykset ovat keskeisiä koulutuskykyiksi. Aikuisten elämäntilanne on usein sellainen, jossa elämän muut roolit ja haasteet vaativat oman panostuksensa. Aikuisopiskelijoiden ohjauksessa korostetaan ohjausta prosessina, jota luonnehtii luottamus, vastavuoroisuus sekä toisen kunnioittaminen ja arvostaminen. Ohjaus tarjoaa aikaa ja tilaa selvittää ja pohtia näitä kysymyksiä. (Pajarinen, Puhakka, Vanhalakka-Ruoho 2004, 9-10).

Aikuisille suunnatun neuvonnan ja ohjauksen avulla pyritään edistämään elinikäistä oppimista, aktiivista kansalaisuutta ja työelämän toimivuutta. Aikuiselle on kertynyt usein monipuolinen elämäkokemuksen varasto, joka toimii tavallaan oppimisen resurssina. Ohjaukseen liittyvä käsite on myös henkilökohtaistaminen. Sillä tarkoitetaan tutkintoa suorittavan opiskelijan ohjaus-, neuvonta- ja opetustarpeiden huomioon ottamista ja tarvittavien tukitoimien käyttämistä näyttötutkinnoissa ja siihen tarvittavan ammattitaidon hankkimisessa. Henkilö-

kohtaistamisen avulla opiskelija ottaa opiskelunsa omaan haltuunsa tekemällä valintoja, joiden avulla hän arvioi pidemmällä aikavälillä hyötyvänsä opiskelusta. Henkilökohtaisten opiskeluohjelmien työstäminen edellyttää ohjausta, jossa opiskelijaa ei ohjata mihinkään tiettyyn suuntaan, vaan häntä autetaan ohjaamaan itseään erilaisissa opiskeluun liittyvissä tilanteissa. (Pajarinen ym. 2004, 17-18).

3 AIKUISTEN OHJAUSTA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ

3.1 Säädökset ja määräykset

Ammatillisessa koulutuksessa järjestettävää opinto-ohjausta koskevat säädökset sisältyvät lakiin ja asetukseen ammatillisesta koulutuksesta sekä ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien valtakunnallisiin perusteisiin. (Numminen, Heino, Joronen-Vallin, Karlsson, Lerkkanen, Virtanen & Pirttiniemi 2005, 5.)

Lain ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998) tarkoituksena on ylläpitää ja kohottaa aikuisväestön ammatillista osaamista. Antaa opiskelijoille valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen sekä kehittää työelämää ja edistää työllisyyttä sekä tukea elinikäistä oppimista. Lain tarkoituksena on lisäksi edistää tutkintojen tai niiden osien suorittamista. Tutkinnoissa ja koulutuksessa tulee ottaa erityisesti huomioon työelämän tarpeet. Näyttötutkintoja tulee suunnitella ja järjestää yhteistyössä elinkeino- ja muun työelämän kanssa.

Laissa ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (L631/1998) säädetään, että ammatilliseen aikuiskoulutukseen sovelletaan ammattikoulutuslain (630/1998) 29 §:ää opiskelijan oikeudesta saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja opinto-ohjausta. Asetuksessa (811/1998) säädetään, että opinto-ohjauksena opiskelijalle annetaan henkilökohtaista ja muuta tarpeellista opintojen ohjausta. Laissa (1013/2005) ammatillisen aikuiskoulutuksen lain muuttamisesta 8 §:n 3 momentin mukaisesti koulutuksen järjestäjä huolehtii näyttötutkintoon ja

siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen, tutkinnon suorittamisen ja tarvittavan ammattitaidon henkilökohtaistamisesta.

Aikuiskoulutuksesta annetun asetuksen (812/1998) muutoksen (2005) 5 §:n mukaan näyttötutkintojen tiedotuksen ja neuvonnan järjestämisestä on sovittava näyttötutkintojen järjestämissopimuksessa.

3.2 Henkilökohtaistaminen

Suomessa ammatillinen aikuiskoulutus perustuu näyttötutkintojärjestelmään. Tutkinnon suorittaja voi osoittaa osaamisensa riippumatta siitä, onko hän hankkinut osaamisensa työkokemuksen, opintojen vai muun toiminnan kautta, esimerkiksi harrastuksen kautta. Näyttötutkinto suoritetaan osoittamalla näyttötutkinnon perusteissa määritelty ammattitaito. Näyttötutkintojen järjestäminen on tutkintoja järjestäville oppilaitoksille luvanvaraista toimintaa. Tutkintojen järjestäjät hakevat näyttötutkinnon järjestämisoikeutta Opetushallituksen asettamilta eri alojen tutkintotoimikunnilta. Vastuut on selkeästi jaettu sekä opetusministeriön, opetushallituksen, tutkintotoimikuntien että tutkintoja järjestävien tahojen osalta. Näyttötutkintojärjestelmän keskeisiä periaatteita ovat kolmikantayhteistyö, tutkintojen riippumattomuus ammattitaidon hankkimistavasta, tutkinnon tai tutkinnon osan suorittaminen osoittamalla ammattitaito tutkintotilaisuuksissa ja henkilökohtaistaminen. (Opetushallitus 2007, 12-13.)

Henkilökohtaistaminen tarkoittaa näyttötutkinnon suorittajan ja opiskelijan ohjaus-, neuvonta-, opetus- ja tukitoimien asiakaslähtöistä suunnittelua ja toteuttamista. Siinä otetaan huomioon myös erilaisesta kulttuuri- ja kielitaustasta sekä muista syistä johtuvat erityistarpeet. Henkilökohtaistaminen alkaa tutkinnon suorittajan ensimmäisestä yhteydenotosta ja päättyy tutkinnon tai sen osan valmistumiseen. Henkilökohtaistaminen voidaan jakaa kolmeen työvaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on henkilökohtaistaminen tutkinnon suorittajaksi/opiskelijaksi hakeutumisessa, toinen on henkilökohtaistaminen tutkintojen suunnittelussa ja toteutuksessa ja kolmas vaihe on henkilökohtaistaminen tarvittavan ammattitaidon hankkimisessa. (Rikkinen, 2006, 8.)

Opetushallitus on antanut henkilökohtaistamisesta määräyksen 28.11.2006 (Dno 43/011/2006), ja näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen järjestäjä ei voi jättää noudattamatta tätä määräystä tai poiketa siitä.

Hakeutumisvaiheessa koulutuksen ja/tai tutkinnon järjestäjä selvittää, mikä on hakijan aikaisemmin hankittu osaaminen ja muut lähtökohdat, tavoiteltu tutkinto ja koulutustarve sekä ohjauksen ja erityisten tukitoimien tarve. Osaaminen tunnustetaan käyttämällä monipuolisesti erilaisia alalle soveltuvia menetelmiä. Osaamisen tunnistamisen perusteella arvioidaan, miltä osin henkilölle voidaan hänen esittämiensä asiakirjojen perusteella ehdottaa osoitettu osaaminen tunnustettavaksi, henkilö on ohjattava suoraan hänelle soveltuvan tutkinnon, sen osan tai osien suorittamiseen tai henkilö on ohjattava tarvittavan ammattitaidon hankkimiseen. (Rikkinen, 2006, 9.)

Henkilökohtaistetussa tutkinnon suorittamisessa noudatetaan tutkinnon perusteissa määritellyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteerejä sekä ammattitaidon osoittamistapoja. Tutkintosuorituksiksi tai sen osiksi tunnustetaan myös aikaisemmin osoitettu ja arvioijien hyväksymä osaaminen. (Rikkinen, 2006, 10)

Tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisessa ja oppimisen suunnittelussa ja toteutuksessa otetaan huomioon opiskelijan sen hetkinen elämäntilanne, aikaisemmin hankittu osaaminen, todetut oppimistarpeet ja työssä oppimisen mahdollisuudet. Henkilökohtaistamisessa valitaan opiskelijalle soveltuvat koulutuksen järjestämisuodot, oppimisympäristöt, opetus- ja arviointimenetelmät ja ohjaustoimet. Ohjaus on tärkeä osa tutkinnon suorittamisen henkilökohtaistamista (Rikkinen, 2006, 10.)

Näyttötutkintojärjestelmässä ohjaus on prosessi, joka etenee koko aikuisoppijan näyttötutkintopolun ajan. Ohjauksen tavoitteena on tukea oppijaa ja tutkinnon suorittajaa löytämään ja rakentamaan hänelle itselleen sopivin tutkintopolku. Jokainen ohjaustilanne on erilainen ja jokaisella ohjauskerralla on oma tavoitteensa. Ohjaajan ammattitaitoa on valita kuhunkin ohjaustilanteeseen sopivat työskentelyotteet ja -menetelmät, jotta asetetut tavoitteet saavutetaan ja tutkintoprosessi etenee. Parhaimmillaan ohjaus on tasavertainen neuvotte-

lutilanne, jossa yhdessä pyritään löytämään käsiteltävään asiaan sopivin ratkaisu. Se on avointa ja tukevaa, rakentavan kriittistä ja molempia osapuolia kunnioittavaa.

4 OHJAUS TUTKINTO- JA OPPIMISPOLUN ERI VAIHEISSA

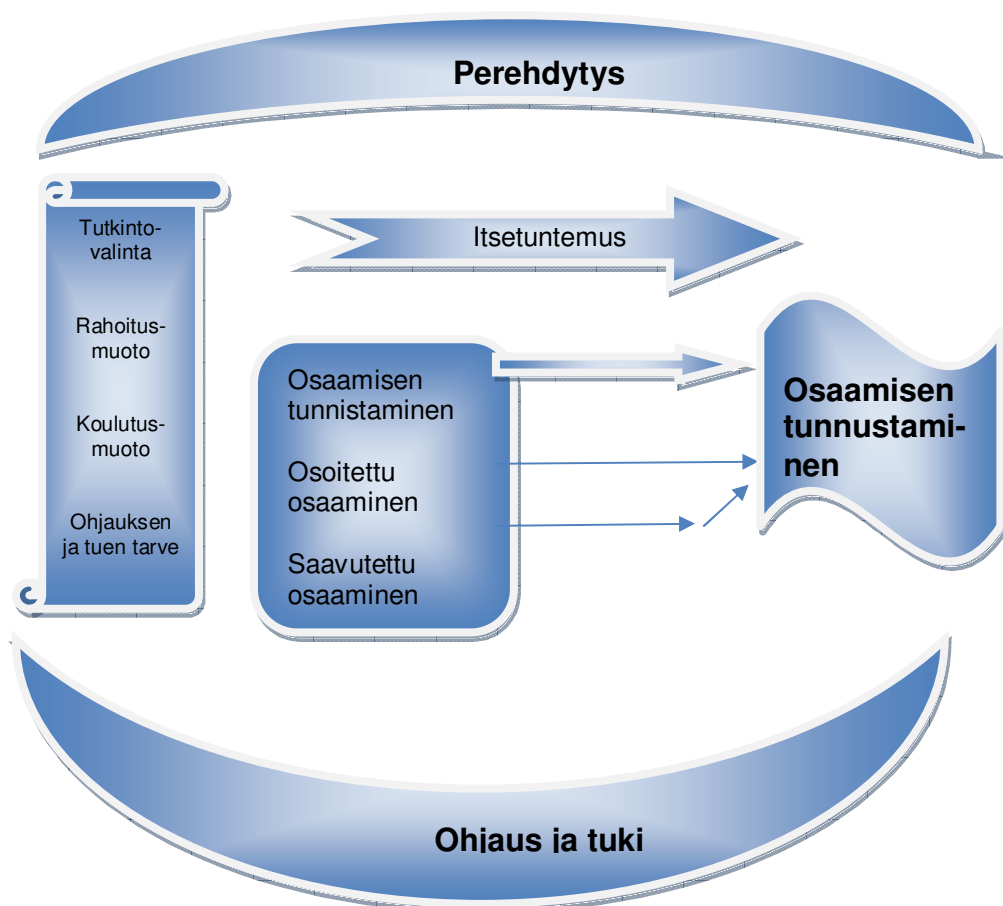
4.1 Hakeutumisvaiheen ohjaus

Henkilökohtaistaminen hakemisvaiheessa tarkoittaa kaikkia niitä toimenpiteitä, joilla selvitetään hakijan aikaisemmin hankittu osaaminen ja muut lähtökohdat, tavoiteltu tutkinto ja koulutustarve sekä ohjauksen ja erityisten tukitoimien tarve. Kaikki tutkinnon suorittamiseen vaikuttavat asiat kirjataan henkilökohtaistamista koskevaan suunnitelmaan. Suunnitelman allekirjoittavat tutkinnon suorittaja, koulutuksen järjestäjä ja mahdollinen työelämän edustaja.

Ohjaus näyttötutkintoon hakeutumisessa tarkoittaa tutkinnon suorittajaksi tai opiskelijaksi hakeutuvan opastamista itsetuntemuksen selvittämisessä, osaamisen tunnistamisessa, tutkinnon suorittamisessa ja opiskeluvalinnoissa. Hakijalle pyritään löytämään mahdollisimman hyvin soveltuvat tutkinto- ja opiskelujärjestelyt. (Opetushallitus 2007, 9-10.)

Henkilön hakeutuessa suorittamaan näyttötutkintoa hän valitsee itselleen soveltuvan tutkinnon. Tutkinnon suorittaja arvioi omaa aikaisemmin hankkiensa osaamistaan tutkinnon perusteisiin nähden. Samalla hän pohtii, mitä osaamista hänen on tutkinnon suorittamiseksi vielä hankittava. Kun puhutaan näyttötutkintoympäristössä tapahtuvasta ohjauksesta, liittyvät ohjauksen tavoitteet ohjattavan osaamisen tunnistamiseen, kehittämiseen ja tunnustamiseen sekä ura- ja elämänsuunnitteluun.

Tutkinnon suorittaja selvittää näyttötutkinnon järjestäjän ja työelämän edustajan kanssa osoitetun ja saavutetun osaamisensa tunnistamisen. Osaaminen tunnistetaan käyttämällä monipuolisesti erilaisia alalle soveltuvia menetelmiä. Hakeutumisvaiheessa tutkinnon suorittaja pohtii myös, miten hän parhaiten suorittaisi tutkinnon, mikä olisi mahdollinen koulutusmuoto ja rahoitusvaihtoehto. Kuviossa 1 hahmotellaan hakeutumisvaiheen prosessia.

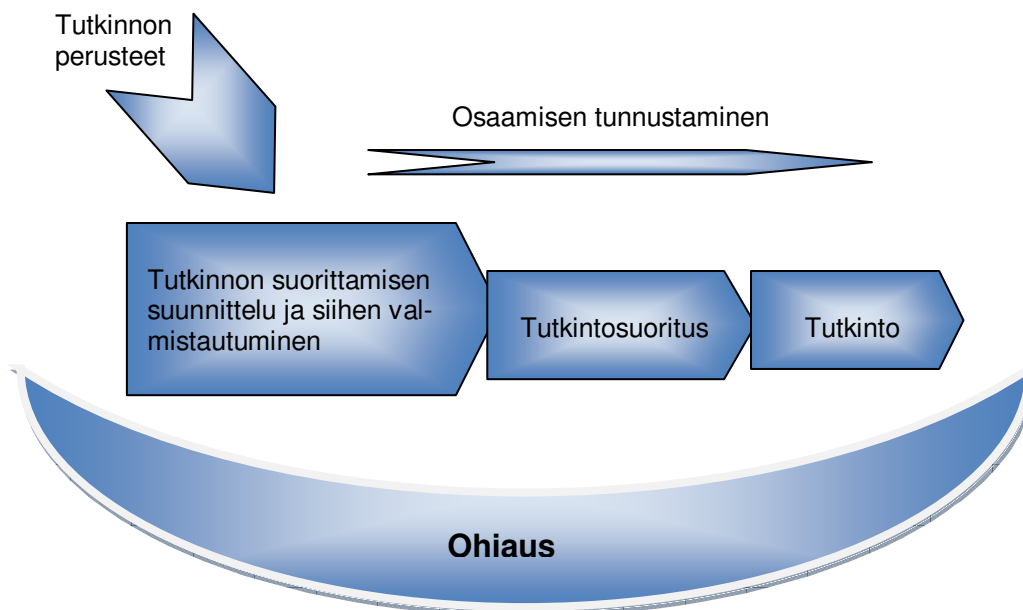
KUVIO 1. Hakeutusvaiheen prosessi (Opetushallitus 2007, 9).

4.2 Näyttötutkinnon suorituksen ohjaus

Tutkinnon suorittaminen alkaa sen hetkisen ammattitaidon arvioimisesta ja päättyy osaamisen tunnistamiseen eli tutkintotodistuksen saamiseen. Näyttötutkinnon suorittaminen tapahtuu osoittamalla osaaminen. Keskeistä on tutkinnossa vaadittavan osaamisen tekeminen näkyväksi eli oman tutkintotilaisuuden suunnittelu ja toteutus.

Tutkinnon suorittamista suunniteltaessa kartoitetaan tutkinnon suorittajan erityiset ohjaus- ja tukitarpeet ja mietitään, miten ne voidaan huomioida tutkinnon suorittamisessa, toteaa Nurmi (2004, 64-65). Tutkinnon suorittaja laatii henkilökohtaisen näyttösuunnitelman, jossa hän kuvaa, miten hän tutkinnon suorittaa ja mitä tutkinnon osia hän valitsee. Henkilökohtaisen näyttösuunnitelman rakentaminen on prosessi ja tutkinnon suorittaja tarvitsee siihen ohjausta.

Ohjausta ja tukea näyttötutkinnon suorittaja tarvitsee tutkinnon perusteiden ymmärtämisessä ja tutkinnon suorittamisen suunnittelussa ja siihen valmistautumisessa. Ohjausta annetaan erityisesti tutkinnon suorittamista koskevan suunnitelman laatimisessa, päivittämisessä ja täydentämisessä. Tutkinnon suorittamisen suunnitteluvaiheen ohjaus voi olla yksilö- tai ryhmäohjausta. Se voi sisältää neuvoja, ohjeita ja muuta tukea. Ohjauksen ydin on innostamista ja rohkaisua sekä erilaisia yhteisiä keskusteluja. (Opetushallitus 2007, 24.)

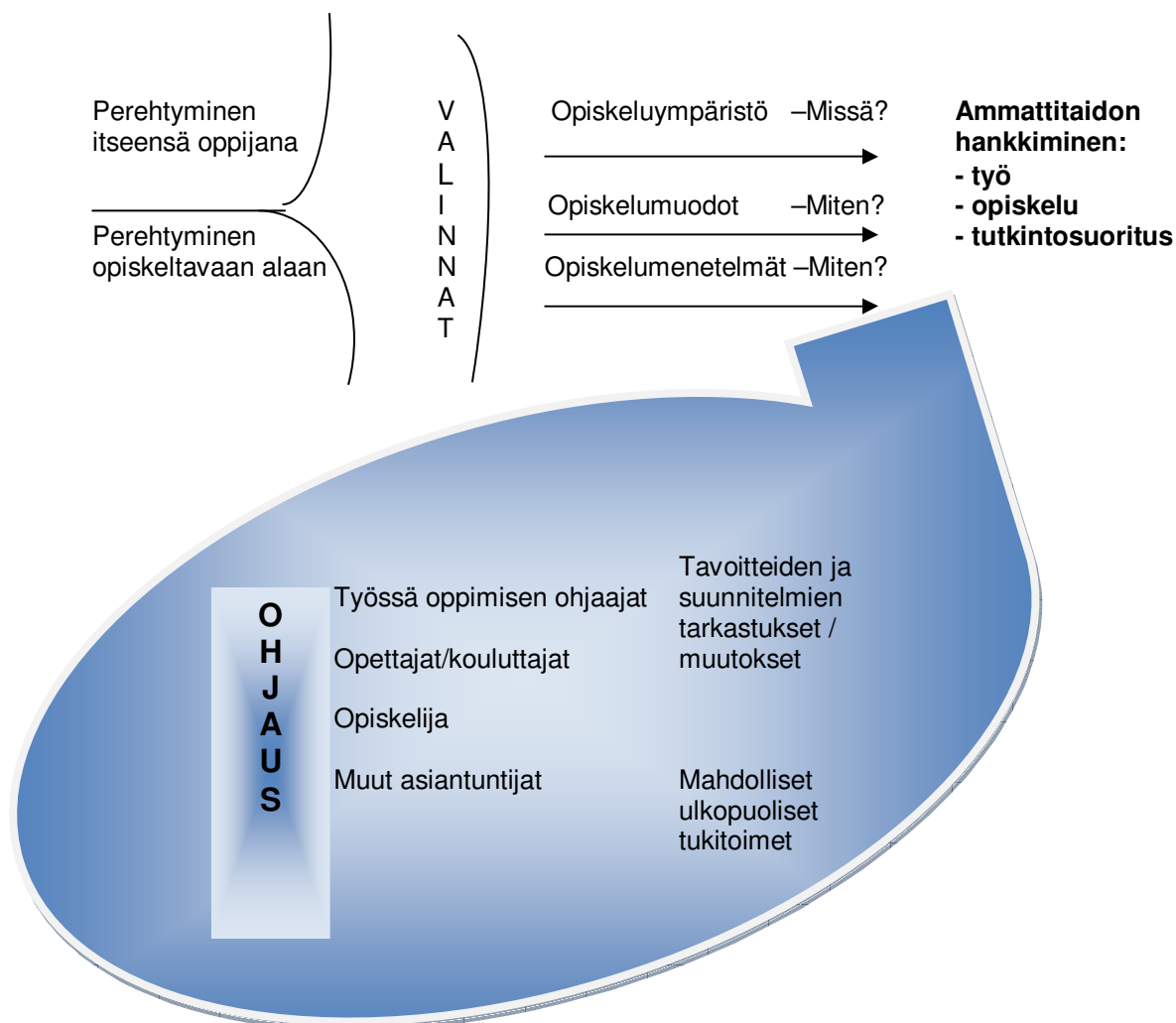

KUVIO 2. Näyttötutkinnon suorittamisen prosessi (Opetushallitus 2007, 22).

4.3 Tarvittavan ammattitaidon hankkimisen ohjaus

Ammattitaidon hankkiminen voi tapahtua monella eri tavalla, joko työssä oppimalla, opiskellen tai opiskelua ja työssä oppimista yhdistellen. Tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisessa otetaan huomioon opiskelijan elämäntilanne, osaaminen, todetut oppimistarpeet ja työssä oppimisen mahdollisuudet. Henkilökohtaistamisessa opiskelijaa ohjataan valitsemaan sopivat opiskeluympäristöt, -muodot ja -menetelmät. Lisäksi suunnittelussa huomioidaan opetus- ja arviointimenetelmät ja ohjaus- ja tukitoimet. (Opetushallitus 2007, 24.)

Opiskelijaa ohjataan oppimispolun aikana sekä neuvotaan ja ohjataan tarvittaessa muiden asiantuntijoiden tarjoamiin tukipalveluihin. Tarvittavan ammattitaidon hankkimisessa ohjaus on keskeisellä sijalla. Opiskelijan tavoitteet ja suunnitelmat saattavat muuttua, jolloin hän tarvitsee lisäohjausta ja ehkä muitakin tukitoimia.

KUVIO 3. Tarvittavan ammattitaidon hankkimisen prosessi (Opetushallitus 2007, 26.)

4.4 Työssä oppimisen ohjaus

Näyttötutkintojärjestelmässä työelämä on keskeinen oppimisympäristö sekä ammattitaidon hankkimisessa että ammattitaidon osoittamisessa ja osaamisen arvioinnissa. Oppilaitoksissa on panostettu työssä oppimisen ohjaamiseen kehittämällä työpaikkaohjaajakoulutusta. Nurmi toteaa, että koulutusta on jär-

jestetty sekä alakohtaisina koulutuksina että eri alojen yhteiskoulutuksina. (Nurmi 2004,69.)

Työssä oppiminen suunnitellaan tavoitteelliseksi toiminnaksi yhdessä oppijan sekä työpaikan ja oppilaitoksen edustajien kanssa. Tällöin sovitaan myös ohjauksen ja arvioinnin toteuttamisesta ja tutkintotilaisuuksiin valmistautumisesta. Työssä oppimisen tavoitteet konkretisoituvat keskeisten työtehtävien kautta, jolloin myös osaamisen arviointia on helpompi toteuttaa. Työssä oppimisen ohjauksessa tuotannolliset kvalifikaatiot ovat keskeisessä asemassa. Käsiteltäviä asioita ovat tutkinnon suorittajan ammattitaidon kehittäminen ja hänen käsitys itsestään työntekijänä. Harju (2004, 14) toteaa työssä oppimisen olevan parhaimmillaan, kun tutkinnon suorittaja, työpaikka ja oppilaitos oppivat toisiltaan.

Työssä oppimisen ohjauksessa opettajalta edellytetään substanssiosaamista. Lisäksi opettajan on tärkeää edistää avointa vuorovaikutusta oppilaitoksen, tutkinnon suorittajan, työpaikkaohjaajan ja työpaikan muiden edustajien välillä. (Harju 2004, 14.)

Nurmen (2004, 69) mukaan hyvässä työssä oppimispaikassa on nimetty työpaikkaohjaaja, joka järjestää työpaikoilla aikaa ja huomiota tutkinnon suorittajan ohjaamiseen ja oppimisen arvioimiseen. Lisäksi koko muu henkilökunta tuntee vastuunsa tutkinnon suorittajan ohjaamisessa.

4.5 Opintojen päättövaiheen ohjaus

Opintojen päättövaiheessa arvioidaan oppimistuloksia, varmistetaan työnhakuvalmiudet ja ohjataan opiskelijaa ja tutkinnon suorittajaa työllistymis- ja jatko-opintopolulle. Opintojen päättövaiheen ohjauksen tavoitteena on auttaa ja kannustaa opiskelijaa itsenäisten valintojen ja päätösten tekoon, tukea tarvittavan tiedon haussa sekä käytännön hakutilanteessa.

5 AIKUISOHJAUSSUUNNITELMAN LAATIMINEN

5.1 Aikuisohjauksen kehittämishaasteet

Numminen ym. (2004, 13) toteavat, että aikuiskoulutuksessa opinto-ohjausta on saatavissa kohtalaisesti. Ohjauksen sisältö on kuitenkin kapeaa ja laadullisesti puutteellista, mikä vaikuttaa heikentävästi siihen tukeen, mitä aikuisopiskelijat voisivat saada opiskelussaan ja opiskeluun liittyvissä elämäntilanteissa. Lisäksi ohjaustyötä tekevän henkilöstön asianmukaisen koulutuksen puute heikentävät tuen laatua.

Opetushallitus on järjestänyt aikuisopiskelijan ohjauksen arviointiprojektin 2002–2003. Aikuisopiskelijan ohjausta koskeva tapaustutkimus oli osa tätä projektia. Tapaustutkimusosuuden tavoitteena oli kuvata ja arvioida laadullisen tiedon avulla aikuisopiskelijan ohjauksen tilaa eri aikuisoppilaitosmuodoissa sekä eri tavoitteisissa koulutuksissa. Samalla pyrittiin osoittamaan kehittämistarpeita ja kohteita. (Pajarinen ym. 2004,7.)

Pajarinen ym. (2004, 270) toteavat, että tärkeänä ohjauksen kehittämistarpeena on ohjauksellisen asiantuntemuksen lisääminen aikuisoppilaitoksissa. Erityisesti tutkintotavoitteisissa koulutuksissa on havaittavissa selvästi tarvetta ohjauksen asiantuntemuksen vahvistamiselle. Opinto-ohjauksen asiantuntemusta on aikuisoppilaitoksissa suhteellisen vähän. Osalla opinto-ohjaushenkilöstöstä on opinto-ohjaukseen käytettävissä vain muutama prosentti suhteessa muihin tehtäviin. Opinto-ohjauksella ei ole sellaista asemaa ja merkitystä aikuisoppilaitoksissa, joka takaisi riittävän ja monipuolisen tuen aikuisopiskelijoille.

Aikuisohjauksen tärkeimmät kehittämissuosituksset voidaan tiivistää seuraaviin suosituksiin. Oppilaitoksissa tulee kiinnittää huomiota ammattitaitoisen ohjaushenkilöstön sekä ohjauksen taloudellisten resurssien varmistamiseen. Oppilaitoskohtaisten ohjausstrategioiden laatiminen, jossa selvitetäisiin muun muassa tämän hetkinen tilanne ohjauksessa ja työnjako. Ohjauksen integroiminen opetussuunnitelmatasolle, koska ilman tätä ohjaus ei tule elämään osana oppilaitoksen arkea ja toimintakulttuuria. Ohjauksen tasainen toteuttaminen

opintopolun eri vaiheissa on yksi keskeinen ohjauksen kehittämistavoite. Ohjausmuotojen monipuolistaminen on tärkeää ja on hyvä muistaa toteuttaa järjestelmällisesti sekä yksilö- että ryhmäohjausta. Moniammatillisen verkostoitumisen kehittäminen on tärkeää, jolloin ohjaus toteutuisi holistisesti kytkeytyen myös oppilaitoksen ulkopuolisiin ohjaustahoihin kuten esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluihin. Siirtymävaiheen ohjausta tulee kehittää, sillä kaikille aikuisopiskelijoille koulutuksen jälkeinen siirtyminen työelämään tai jatkokoulutukseen tai vastaavasti siirtymät työstä tai työttömyydestä koulutukseen eivät ole ongelmattomia. Pajarinen ym. (2004, 269-276)

5.2 Opinto-ohjauksen järjestämistapoja

Opinto-ohjaussuunnitelmaa voidaan jäsentää monella tavalla. Jäsentäminen opintoajan mukaan korostaa opinto-ohjauksen jatkuvuutta koko oppimisprosessin ajan. Opinto-ohjauksen jäsentäminen sisällön tai teeman mukaan perustuu kolmeen keskeiseen sisältöalueeseen. Tällöin ohjauksen tavoitteena on opiskelijan tarvitsema psykososiaalinen tuki, opiskelutaitojen ja opiskelun ohjaus ja ammatillisen suuntautumisen ohjaus. Opinto-ohjaus voidaan jäsentää ohjauksen työmuodon mukaan eli onko ohjaus henkilökohtaista, pienryhmä-, luokkaohjausta vai ohjauksen oheistoimintaa. Toinen työmuodon mukainen jäsenitys voi olla tiedotus, neuvonta ja ohjaus. Opinto-ohjausta voi jäsentää myös työnjaon mukaan. Kuitenkin koko henkilöstön tulee osallistua opiskelijoiden ohjaukseen. Pelkästään yhtä jäsenystapaa ei ole hyvä käyttää ohjaussuunnitelman pohjana. Niitä käytetään rinnakkain, jotta saadaan toimiva kokonaisuus. (Numminen ym. 2005, 8-9.)

5.3 Opinto-ohjauksen lähtötilanne Oulun Palvelualan Opistossa

Oulun Palvelualan Opisto on perustettu 1.3.1942, jolloin oppilaitoksen nimi oli Oulun Marttakoulu. Vuosien saatossa oppilaitoksen toiminta ja koulutustarjonta on kasvanut ja monipuolistunut. Oppilaitoksen nimi on muuttunut muutaman kerran kuvaamaan paremmin laajentunutta toimintaa.

Oulun Palvelualan Opisto on yksityinen ammatillinen oppilaitos, jossa koulutuksen järjestäjänä toimii Marttayhdistysten liitto ry. Oppilaitoksen koulutusala on matkailu-, ravitsemis- ja talousala. Oppilaitos on perinteisesti toiminut nuorisoasteen kouluttajana. Nuorisoasteella opiskelee 170 opiskelijaa. Aikuiskoulutusta on järjestetty vuosien aikana sattumanvaraisesti. Varsinaisesti aikuiskoulutusta alettiin kehittää vuonna 2003, jolloin ryhdyttiin hakemaan ensimmäistä järjestämissopimusta ammattitutkintoon. Aikuiskoulutuksen opiskelijoiden määrä vaihtelee noin 120:stä noin 180:een.

Vuonna 2006 aikuiskoulutukseen ryhdyttiin panostamaan todenteolla. Kouluttajien määrää lisättiin ja aikuiskoulutusta vetämään valittiin aikuiskoulutusjohtaja. Aikuiskoulutuksen kasvu on ollut kiihkeää viime vuoden aikana. Tällä hetkellä aikuiskoulutuksen puolella työskentelee aikuiskoulutusjohtaja, osa-aikainen toimistotyöntekijä ja seitsemän aikuiskouluttajaa.

Aikuiskoulutuksessa oppilaitoksessa voi opiskella oppisopimuksella catering-alan (palveluvastaava tai suurtaloukokki), kotitalous- ja kuluttajapalvelujen (kotitalousyrittäjä) ja puhdistuspalvelujen (toimitilahuoltaja) perustutkinnot.

Oppilaitos järjestää kotityöpalvelujen, laitoshuoltajan ja suurtaloukokin ammattitutkintoihin, sekä siivoustyönohjaajan erikoisammattitutkintoon valmistavaa monimuoto- ja oppisopimuskoulutusta.

Vuodesta 2007 alkaen olemme järjestäneet edellä mainituissa tutkinnoissa myös työvoimapolitiittista koulutusta. Kolme ryhmää on valmistunut, meneillään on kolme ryhmää ja alkamassa on kaksi uutta koulutusryhmää.

Oppilaitoksessa järjestetään myös erilaista ammatillista lisäkoulutusta sopimuksen mukaan. Täydennyskoulutusta järjestetään mm. erilaisista ruokapalveluun ja puhdistuspalveluihin liittyvistä kokonaisuuksista.

Aikuiskoulutus järjestää hygieniosaamistesti- ja anniskelupassitenttitilaisuuksia. Aikuisille suunnattu kotitalousopetusta järjestetään ilta-/monimuotokoulutuksena.

Liitteenä taulukossa kuvattu malli aikuisohjaussuunnitelmasta on lähtötilanne jatkokehittämiselle. Suunnitteluprosessin edetessä koko aikuiskoulutuksen organisaatio perehtyy suunnitelmaan ja antaa palautetta ja kehittämissuhteita.

Kasurinen toteaa, että on tärkeää suunnitella ohjaustoimintaa yhteistyössä kaikkien toimijoiden kesken. Suunnitelmatyössä tulee huomioida organisaatio ja ohjaustoiminnasta vastaavien taustat ja mihin tarpeisiin ohjauksella pyritään vastaamaan. Ohjaustoiminnan tulee vastata opiskelijoiden erilaisiin ohjaustarpeisiin. Erityistä tukea tarvitsevien ja eri kulttuuritaustaisten opiskelijoiden tarpeet tulee myös huomioida. (Kasurinen 2004, 52.)

6 POHDINTA

Työelämän rakenteelliset muutokset ja työmarkkinoiden laajentuminen on aiheuttanut sen, että työvoimalta edellytetään jatkuvaa uuden oppimista ja oman osaamisensa päivittämistä. Työikäiset aikuiset tarvitsevat tukea ja ohjausta näissä muuttuvissa tilanteissa. Suurten ikäluokkien poistuminen työmarkkinoilta, uhkaava työvoimapula sekä kiristyvä kilpailu tuo yhä uusia haasteita työmarkkinaosapuolille ja myös meille oppilaitoksille.

Työelämä muuttuu ja kehittyy niin nopeasti, että koulutusjärjestelmä ei välttämättä tahdo pysyä vauhdissa mukana. Kuitenkin aikuiskoulutuksen tulee olla tuloksellista ja joustavaa. Aikuiskoulutuksessa tulee huomioida aikuisten yksilölliset elämäntilanteet opetusjärjestelyissä. Työelämän kehittämis- ja palvelutehtävät edellyttävät räätälöityjä koulutuspalveluja yritysten tarpeisiin.

Yksi näyttötutkintojärjestelmän tärkeimmistä tavoitteista on aikaisemman osaamisen tunnistaminen. Osaaminen on saatettu saavuttaa työkokemuksen, opintojen tai muun toiminnan kautta. Osattavia asioita ei tarvitse enää opiskella, vaan ratkaisevinta on ammatinhallinta.

Ammatillista koulutusta koskevien säädösten mukaan opiskelijalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja opinto-ohjausta. Ohjauksen tulee olla riittävää ja siihen osallistuu koko oppilaitoksen henkilökunta.

Näyttötutkintojärjestelmässä ohjaus on välttämätöntä. Oppimisessa korostuu opiskelijan oppimisprosessi ja ammatillinen kehittyminen. Aikuiskouluttaja toimii opiskelijan tukena ja auttaa tarvittaessa oppijaa siirtymään prosessissaan eteenpäin.

Opinto-ohjaussuunnitelman tekeminen on laaja projekti ja vaatii koko henkilöstön sitoutumista. Oppilaitoksemme henkilökunta kokoontui yhteisille suunnittelupäiville 9. -10.8.2007, jolloin esittelin tulevan kehittämishankkeeni. Elokuun aikana oli tarkoitus perustaa työryhmä, jonka tehtävänä olisi ollut tehdä varsinainen ohjaussuunnitelma. Ajattelin, että työryhmän ensimmäisenä tehtävänä on tehdä senhetkisen tilanteen tarkempi kartoitus. Onko meillä yhtenäinen käsite, mitä ohjaus on ja mikä on sen tavoite? Ajattelin, että työryhmän tulee kokoontumaan säännöllisesti ja laatii itselleen välitavoitteita.

Mikään ei kuitenkaan mennyt suunnitelmien mukaan. Jäin syyskuussa 2007 pidemmälle sairauslomalle ja mietin jo opinto-ohjaajakoulutuksen lopettamista. Keskustelin asiasta ohjaajani kanssa ja päätin kuitenkin jatkaa opiskelujani omien voimavarojeni mukaan. Syksyn ja kevään aikana en saanut vietyä opintojani eteenpäin. Vasta kesällä 2008 sain kurottua aikataulua kiinni ja tartuin myös tähän kehittämishankkeeseen ja kesän aikana sain tehtyä teoriaosuu- den.

Syksyllä 2008 oppilaitoksemme sai uuden rehtorin ja aikuiskoulutusjohtajamme jäi vuodeksi vuorotteluvapaalle. Aikuiskouluttajamme työskentelevät jatkuvasti työpaineiden alla ja työkiireiden takia en lähtenyt kokoamaan työryhmää, vaan ajattelin tehdä hankkeen itsenäisesti.

Mielestäni yhtenäinen ohjaussuunnitelma edesauttaa asiakaslähtöisten ohjauskäytänteiden vahvistumista, seuranta ja arviointia. Samalla se varmistaa ohjauksen laatua ja jatkuvaa kehittämistä. Toivon, että tekemäni ohjaussuunnitelma otetaan aktiiviseen käyttöön ja sitä kehitetään ja päivitetään jatkossa.

Oppilaitoksessamme on yksi osa-aikainen opinto-ohjaaja. Minun lisäkseni valmistuu toinen opettajistamme opinto-ohjaajaksi. Meidän täytyy miettiä, miten jatkossa toimimme tämän ohjauksen suhteen. Aikuiskoulutuksen puolelle

on välttämätöntä saada oma vastuu opinto-ohjaaja, joka tuntee aikuiskoulutuksen. Mielestäni ohjaukselle ei ole varattu riittävästi aikaa kouluttajien työsuunnitelmissa. Tämä hankaloittaa ohjauksen ja tukitoimien käytännön järjestelyjä erityisesti sellaisissa integroiduissa opetusryhmissä, joissa opiskelijat opiskelevat useiden eri rahoitusmuotojen avulla. Tukitoimien ja ohjausresursien hyödyntäminen edellyttää hallinnollisia ratkaisuja oppilaitoksessamme.

Kehittämishankkeen tekeminen oli mielenkiintoista, haastavaa ja myös omaa ammatillista kasvuani tukevaa. Mielestäni opinto-ohjauksen kehittämistyö on päässyt hyvään alkuun aikuiskoulutuksen puolella. Tästä on hyvä jatkaa ohjauksen kehittämistä, tehostamista ja laatutyötä.

LÄHTEET

Asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 812/1998

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998

Gunnar, M., Pasanen, H., Pekkanen, M., Räsänen, L. & Vuolle-Salonen, M. 2004. Ohjaus näyttötutkinnon ja valmistavan koulutuksen henkilökohtaistamisessa. Ohjaus työ tavaksi -videoon liittyvä käsikirja. Helsinki: Hakapaino Oy 2004

Heikkinen, E., Rikkinen, A., Gunnar, M., Vuolle-Salonen, M. & Pasanen, H. 2006. Ohjaus näyttötutkintoprosessissa, AiHe-projektin tuloksia 2006. Helsinki: Hakapaino Oy.

Helander, J. 2005. Ratkaisukeskeinen ohjaus: avain muutokseen. Teoksessa J. Helander (toim.). Ohjaus aallon harjalla. Innovaatioita ja inspiraatioita ammatillisen opinto-ohjauksen kenttään. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Karjalainen, M. & Kasurinen, H. 2006. Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Jyväskylä: Yliopistopaino.

Kasurinen, H., 2004. Ohjauksen järjestäminen oppilaitoksessa. Teoksessa H. Kasurinen toim. Ohjausta opintoihin ja elämään -opintotojen ohjaus oppilaitoksessa. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Lairio, M. & Puukari, S. 2001. Muutoksista mahdollisuuksiin. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Lerkkanen, J. 2007. Luento 2007 Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ammatillisen opettajakorkeakoulu, opinto – ohjaajakoulutus.

Määttä, K. & Laaksonen, H. 2005. Ohjauksen etiikka ja rajat. Teoksessa J. Helander (toim.). Ohjaus aallon harjalla. Innovaatioita ja inspiraatioita ammatillisen opinto-ohjauksen kenttään. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Numminen, U. (toim.), Yrjölä, P., Lamminranta, T. & Heikkinen, T. 2004. Opinto-ohjauksen tila aikuisoppilaitoksissa. Helsinki: Yliopistopaino.

Numminen, U., Heino, J., Joronen-Vallin, K., Karlsson, R., Lerkkanen, J., Virtanen, R. & Pirttiniemi, J. 2005. Miten tuemme opiskelijaa oppilaitoksessamme? Opas ammatillisen oppilaitoksen opinto-ohjaussuunnitelman laatimiseen. Opetushallitus.

Nurmi, E-L. 2004. Henkilökohtaistamisen ydin on ohjauksen kehittäminen. Teoksessa Rikkinen, A., Heikkinen, E., Ihanainen, P & Nurmi, E-L. AiHe-projekti-Aikuisopiskelun henkilökohtaistaminen näyttötutkintotoiminnassa 2000-2003. Helsinki:Hakapaino Oy.

Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T. 2000. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Juva: WS Bookwell Oy.

Opetushallitus. Henkilökohtaistaminen näyttötutkinnossa -välineitä näyttötutkintoprosessin toimijoille 2007. AiHe-projekti. Helsinki: Hakapaino Oy.

Opetushallitus 2007. Näyttötutkinto-opas. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.

Pasanen, H. 2000. Oppimisen ohjauksen tarve ammatillisessa aikuiskoulutuksessa. Teoksessa Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T. (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2. Ohjauksen toimintakentät. Porvoo: PS-kustannus.

Pajarinen, M., Puhakka, H., Vanhalakka-Ruoho, M. 2004. Aikuisopiskelijan ohjaus opintopolun tukena sekä oppilaitoksen toimintakulttuurin osana. Helsinki: Yliopistopaino.

Parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän mietintö 2002. Opetusministeriö 3/2002. Helsinki

Työhallinnon julkaisu 365 2006. Aikuisopiskelijan tietopalvelujen, neuvonnan ja ohjauksen kehittäminen. Työministeriö.

Harju, A. 2004. Henkilökohtaistaminen tutkintotavoitteisessa koulutuksessa. Julkaistu 29.10.2004. Viitattu 18.7.2008.

[Http://www.oph.fi/attachment.asp?path=1,443,9111,9378,15360](http://www.oph.fi/attachment.asp?path=1,443,9111,9378,15360). Viitattu 14.7.2008.

Liite 1. Ohjaus hakeutumis-/suunnitteluvaiheessa

Prosessi	Tavoite	Ohjauksen sisältö	Menetelmät, välineet	Vastuuhenkilö
Tuokintoon hakeutuminen	Markkinointi- ja opiskelutarjonnasta tiedottaminen Opiskelijoiden huomiointi kokonaisvaltaisesti	- Ensiohjaus - Kirjataan yhteydenotto ja pyydetään hakijalta lupa kirjaamiseen. - Lähetetään esitteet ja hakemuslomakkeet - Ohjataan hakeutujaa tutustumaan hakeutusvaiheen lomakkeeseen ja esittäytämään se - Annetaan hakijalle oppilaitoksen ohjauksesta vastaavien henkilöiden yhteystiedot	- Tiedotus oppilaitoksen kotisivuilla, erilaisissa infotilaisuuksissa, lehti-ilmoitukset, esitteet, suoramarkkinointi. - Markkinointimateriaali - Haastattelu - Henkilötietolomake	- Toimistosihtööri - Aikuiskoulutusjohtaja - Kouluttajat - OPO
Tutkinnon valinta	Opiskelijan oman ammattialan löytäminen.	- Tiedottava ohjaus - Tiedottaminen tutkinnoista ja erilaisista vaihtoehtoista suorittaa tutkintoja. - Ohjataan löytämään näyttötutkinnon järjestäjä. - Opiskelija valinnan tekeminen -> alalle sopivien motivoituneiden opiskelijoiden valinta	- Ohjauskeskustelu - http://www.avosto.net/a-ura/ - Työvoimatoimiston palvelut ->">http://www.mol.fi -> Työvoimatoimiston palvelut -> - Koulutus ja ammatitietopalvelu - Valinta haastattelu - Tieto opiskelijalle -> kutsukirjeet	- Toimistosihtööri - Aikuiskoulutusjohtaja - Kouluttajat - OPO
Osaamisen kartoitus	Löytää opiskelijan vahvuudet ja heikkoudet liittyen omaan ammattialaansa. Isetuntumuksen lisääminen.	- Tehdään osaamisen kartoitus - Osaamiskartoituksen pohjalta hakija ohjataan suoraan tutkinnon suorittamiseen tai tarvittavan ammattitaidon hankkimiseen. - Arvioiva ohjaus - Isetuntumuksen ohjaaminen	- Haastattelu - Isetuntumointi - http://www.osaan.fi/ - Mandoll. kirjalliset testit - Käytännön työnäyte Tutkinnon perusteet -> ammattitaitovaatimukset	- Kouluttajat - OPO - erityisopettaja
Tarpeet, odotukset, toiveet, elämäntilanne	Tukitoimien tarpeen selvittäminen tutkinnon suorittamiseksi. Opiskeluedellytysten turvaaminen.	- Arvioivaohjaus - Elämäntilanteenohjaus - Alustava henkilökohtaistamissuunnitelman laatiminen - Sovitaan ohjauksesta ja erityisestä tuesta - Työpaikan kartoittaminen - Opintososiaaliset edut, jotta selviydytään arjesta	- Hensu-lomake - Hakijan haastattelu -> kuvaa omaa työhistoriaansa, työtehtäviään, omia odotuksiaan ja valmiuksiaan - Työtodistusten, harrastustoimintaan liittyvien todistusten läpikäyminen - Tietojen dokumentointi	- Kouluttajat - Työpaikkaohjaaja - OPO - erityisopettaja
Oppimisvalmiuksien tunnistaminen	Opintojen sujuvuuden turvaaminen ja opintoihin sitoutuminen.	- Arvioivaohjaus - Oppimisen ohjaus - Oppimisen hallintaan ja opiskelutaitoihin perehtyminen - Lukemisen- ja kirjoittamisen seuloita, matemaattisen hahmottamisen kartoitus sekä muu oppimisvaikeuksien kartoittaminen - Oppimisvalmiuksien ja -tyylin kartoittaminen	- Henkilötietolomake - HOPS	- Kouluttaja - Erityisopettaja - (OPO)

Liite 2. Näyttötutkinnon suorittaminen

Prosessi	Tavoite	Ohjauksen sisältö	Menetelmät, välineet	Vastuuhenkilö
Osaamisen tunnustaminen	Ammattilaisena kasvaminen Itsetuntemuksen vahvistaminen	<ul style="list-style-type: none"> - Arvioiva ohjaus - Tutkintovastaava esittää osaamisen tunnustamista arvioijille - Kolmikannan esitys toimikuntaan - Toimikunta vahvistaa arviointipäätöksen 	<ul style="list-style-type: none"> - Tutkinnon perusteet -> ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet, arvioinnin kriteerit - Järjestämissuunnitelma - Hensu-lomake 	<ul style="list-style-type: none"> - Tutkintovastaava - Kouluttaja - OPO
Tutkinnon suorittamisen suunnittelu	Alan työkuultuurin vahvistaminen. Tuki tutkintosuoritusten suunnitteluun ja ammattitaidon osoittamiseen.	<ul style="list-style-type: none"> - Ammatillisen kehittymisen ohjaus - Henkilökohtaisessa haastattelussa sovitaan näyttöympäristöt, ajankohdat ja ammattitaidon osoittamistavat. - Tutkinnon osan näyttösuunnitelma laatimisen ohjaus -> suunnitelma hyväksytään arvioijilla tai toimikunnassa ennen tutkinnon suorittamisen alkua. - Tarkistetaan arvioijien jääviys 	<ul style="list-style-type: none"> - Keskustelu -> henkilökohtainen näyttösuunnitelma -> ammattitaidon osoittamistavat, näyttöympäristö, aikataulu, arvioijat - Yksilö- ja ryhmäohjaus 	<ul style="list-style-type: none"> - Tutkintovastaava - Kouluttaja - Tutkintotoimikunta - Arvioijat - OPO
Ohjaus- ja tukitoimet	Itseluottamuksen vahvistaminen	<ul style="list-style-type: none"> - Haastattelussa sovitaan ohjauksesta ja selvitetään erityisjärjestelyt ja suoritustavat (esim. kieli- ja kulttuuritusta) - Kirjataan suunnitelmaan - Lisäohjaus 	<ul style="list-style-type: none"> - yksilöohjaus - ryhmäohjaus 	<ul style="list-style-type: none"> - Kouluttaja - Erityisopettaja - OPO
Tutkinto suoritus (näyttö)	Tutkinnon suorittaja saa hyväksytyin tutkintosuorituksen	<ul style="list-style-type: none"> - Ohjataan tarvittaessa suorittajan toimintaa - Voidaan lisäkysymyksen varmentaa arviointia - Palautteen antaminen -> vahvuudet ja heikkoudet - Hylätty -> ohjataan täydentämään osaamistaan ja selvitetään arvioinnin oikaisumenettely - Lisäohjaus 	<ul style="list-style-type: none"> - Arviointilomake - Arviointikriteerit - Arviointikokous 	<ul style="list-style-type: none"> - Arvioijat - Kouluttaja - Työpaikkaohjaaja - OPO

Liite 3. Tarvittavan ammattitaidon hankkiminen

Prosessi	Tavoite	Ohjauksen sisältö	Menetelmät, välineet	Vastuuhenkilö
Perehtyminen itseensä oppijana	Itsearvioinnin kehittäminen. Ohjataan soveltuvien, joustavien henkilökohtaisten oppimispolkujen suunnittelussa ja opiskeluvälinoissa	<ul style="list-style-type: none"> - Ohjataan perehtymään itseensä oppijana - Oppimisen ohjaus - Osaamisen tunnistaminen - Ohjataan löytämään soveltuvat, joustavat henkilökohtaiset oppimispolut. - Ohjataan suunnittelussa ja opiskeluvälinoissa. - Ohjataan tarvittaessa muiden asiantuntijoiden tarjoamiin tukipalveluihin 	<ul style="list-style-type: none"> - yksilöohjaus - pienryhmäohjaus - itsearviointi - testit (lukiseula) - kartoitukset 	<ul style="list-style-type: none"> - Kouluttaja - OPO - Eriyisopettaja - Vertaisryhmä
Henkilökohtaisen oppimissuunnitelman laatiminen	Opintojen sujuvuuden turvaaminen ja suunnitelmallinen eteneminen. Soveltuvien, joustavien henkilökohtaisten oppimispolkujen löytäminen suunnittelussa ja opiskeluvälinoissa.	<ul style="list-style-type: none"> - Osaamiskartoitus - Oppimisvalmiustestit - Hakeutumisvaiheen päätökset - Oppimissuunnitelman laatiminen -> huomioidaan elämäntilanne, osaaminen, todetut oppimistarpeet, työssä oppimisen tarpeet - Opiskelun ohjaus 	<ul style="list-style-type: none"> - www.osaan.fi - yksilöohjaus - ryhmäohjaus 	<ul style="list-style-type: none"> - Kouluttaja - OPO - Eriyisopettaja - Vertaisryhmä
Opiskeluympäristö, -muodot, menetelmät	Opintojen sujuvuuden turvaaminen ja suunnitelmallinen eteneminen	<ul style="list-style-type: none"> - Opiskelija valitsee elämäntilanteensa ja oppimisvalmiuksiinsa parhaiten sopivat - Tarpeeksi tietoa erilaisista vaihtoehdoista 	<ul style="list-style-type: none"> - Suuryhmäopetus - pienryhmäopetus - etäopetus 	<ul style="list-style-type: none"> - Kouluttaja - OPO - Eriyisopettaja
Osaamisen kehittäminen työn ja opiskelun kautta	Ammatillinen kehittyminen ja perehtyminen omaan ammattialaansa.	<ul style="list-style-type: none"> - Työssä oppimisen ohjaus - Työpaikan soveltuvuuden tarkistaminen oppimis- ja näyttöympäristöksi 	<ul style="list-style-type: none"> - Työssä oppimisen suunnitelma 	<ul style="list-style-type: none"> - Kouluttaja - OPO - Eriyisopettaja - Työpaikkaohjaaja